

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री ओम प्रकाश मिश्र
माननीय न्यायाधीश श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ
फैसला

०७०-CI-०४०३

मुद्दा: सम्बन्ध विच्छेद अंश।

ललितपुर जिल्ला, ललितपुर उपमहानगरपालिका वडा नं.१९ कुमारीपाटी बस्ने
सन्जिता आचार्य (अधिकारी) -----१

पुनरावेदक
वादी

विरुद्ध

ललितपुर जिल्ला, ललितपुर उपमहानगरपालिका वडा नं. १९ कुमारीपाटी बस्ने
लक्ष्मणप्रसाद अधिकारी -----१
ऐ.ऐ. बस्ने सुदर्शनप्रसाद अधिकारी -----१
ललितपुर जिल्ला, धापाखेल गा.वि.स. वडा नं. ५ बस्ने विष्णुप्रसाद अधिकारी -----१
ऐ.ऐ. बस्ने गोमादेवी अधिकारी -----१

प्रत्यर्थी
प्रतिवादी

शुरु तहमा फैसला गर्ने:-

माननीय न्यायाधीश श्री लेखनाथ ढकाल
ललितपुर जिल्ला अदालत

फैसला मिति:-

२०६७।१२।१५

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने:-

माननीय न्यायाधीश श्री प्रकाशराम मिश्र
माननीय न्यायाधीश श्री सुष्मलता माथेमा
पुनरावेदन अदालत, पाटन

फैसला मिति:-

२०६९/८/२८

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२ को उपदफा (१) को खण्ड (क) (ख) बमोजिम दोहोन्याई हेर्ने निस्सा प्रदान भई पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यसप्रकार छः-

तथ्य खण्ड

१. म फिरादी र विपक्षी पति बीचमा धर्म, संस्कृति तथा सामाजिक परम्परा अनुसार मिति २०५४।१।२६ गते वैवाहिक सम्बन्ध भई पति पत्नी भई विपक्षी पति र म बीचको वैवाहिक दाम्पत्य सम्बन्धबाट एक छोरा ऋषिकेश अधिकारीको मिति २०५६।५।२ गते जायजन्म भै विपक्षी पतिको दायित्वपूर्ण भूमिका विहिन अवस्थाको बावजुद म फिरादी, विपक्षी पति, छोरा एवं सासु, ससुरा, जेठाजु सहितको परिवारसाथ बस्दै जीवनयापन गर्दै आएका थियौं। विपक्षी पतिले मलाई शारीरिक तथा मासिक यातना हुने अमानवीय पिडा दिंदै आउनु भयो। विपक्षी पतिबाट छोरालाई दैनिक रूपमा खुवाउने सामग्री समेत खरीद गर्ने जिम्मेवारी बोध नगरेकाले म आफैँमा विक्षिप्त भईरहे पनि आफ्नो बुबाआमा, नातेदार कसैलाई जानकारी दिइन। त्यसपछि म अध्ययनको लागि सिंगापुर गए। यसरी विपक्षीसँगको सम्बन्ध कायम राख्नुभन्दा सम्बन्ध बिच्छेद गरी छुट्टै बस्न श्रेयकर भएकोले फिराद गर्न आएको छु। छोरा मेरो साथमा रहने गरी परिवारमा चार अंशियार भएकोले पतिको एक अंशलाई तीन भाग गरी एक भाग मेरो अंश दिलाई निज विपक्षीसँगको लोग्ने स्वास्नीको नाता सम्बन्धबाट सम्बन्ध बिच्छेद गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको वादीको फिरादपत्र।
२. विपक्षीको फिराद दावी झूठा हो। विपक्षीलाई अर्को विवाह नगरेसम्म खान लाउनसम्म दिनुपर्ने निश्चित दायित्व मेरो हो, खान लाउन दिएपछि अंश दिनु पर्दैन। सम्बन्ध बिच्छेद गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छैन। तसर्थ फिराद खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी लक्ष्मणप्रसाद अधिकारीको प्रतिउत्तर जिकिर।
३. ससुरा विष्णुप्रसाद अधिकारी, सासु गोमादेवी अधिकारी र जेठाजु सुदर्शनप्रसाद अधिकारी

- समेत ४ अंशियार भन्ने उल्लेख भएको देखिँदा निजहरुको वतन अ.व. १३३ नं. बमोजिम वादीबाट खुलाई उक्त वतनमा म्याद जारी गरी नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने मिति २०६६।६।२९ को शुरु अदालतको आदेश।
४. वादीले सम्बन्ध बिच्छेद मुद्दा दिएको कुरा घरमा पत्र आएपछि थाहा भयो। बुबा, आमा, म, भाई हामी परिवारमा जम्मा ४ जना अंशियार छौं। हामीहरुलाई बुबाले केही जग्गा दिनु भएको छ। भाईको नाउँमा पनि केही जग्गा छ। मेरो नाउँमा पनि केही जग्गा छ। बुबाले कागज गरेर हामीहरुलाई अंश दिइसक्नु भएको छ। मैले प्रस्तुत मुद्दाबाट अंश पाउने होइन। वादीले निजको श्रीमान्बाट अंश पाउने हुन्। हामीले बुबाबाट अंश लिएको करिब डेढ वर्ष भयो, मिति थाहा भएन भन्ने समेत व्यहोराको बुझिएका मानिस सुदर्शनप्रसाद अधिकारीले शुरु अदालतमा गरेको बयान।
५. सम्बन्ध बिच्छेद, अंश मुद्दा दायर गरेको कुरा थाहा छ। परिवारमा म विष्णुप्रसाद अधिकारी, गोमादेवी अधिकारी र छोराहरु लक्ष्मणप्रसाद अधिकारी र सुदर्शनप्रसाद अधिकारी गरी जम्मा ४ अंशियार हौं। हामीहरु बीच अंश बण्डा भैसकेको छ। उक्त बण्डापत्र मिति २०६५।३।२ र.नं. ४९३०(ड) बाट रजिष्ट्रेशन भई मालपोत कार्यालय, ललितपुरबाट पारित भएको छ। लिखतको प्रतिलिपि अहिले साथमा छैन। हामीहरु बीच अंश बण्डा भैसकेको छ। प्रस्तुत मुद्दामा हामी अंशियार होइन। हामीले वादीलाई अंश दिनुपर्ने होइन। वादीले निजको श्रीमान् लक्ष्मणप्रसाद अधिकारीबाट मात्रै अंश पाउने हो भन्ने समेत व्यहोराको बुझिएका मानिस विष्णुप्रसाद अधिकारी र गोमादेवी अधिकारीका वारेस निर्मल के.सी.ले शुरु अदालतमा गरेको बयान।
६. वादी प्रतिवादीको साक्षी बुझी पेश गर्नु र मिति २०६५।३।२ र.नं. ४९३०(ड) बाट पारित भएको अंश भरपाई लिखतको प्रमाणित प्रतिलिपि झिकाई पेश गर्नु भन्ने मिति २०६६।१०।२८ को ललितपुर जिल्ला अदालतको आदेश।
७. बहिनीको सानै उमेरमा विवाह भएको हो। उनलाई घरबाट मानसिक यातना दिने गरेका थिए। बुबाले आफ्नो जिम्मेवारी पूरा नगरेको, बच्चाको भविष्यप्रतिको दायित्व निर्वाह गर्नुपर्नेमा सो गरेको छैन। लोग्ने स्वास्नी बीच भावनात्मक सम्बन्ध नरहेकाले सम्बन्ध

- बिच्छेद हुनुपर्ने हो। अंश भाग पाउनुपर्ने हो भन्ने समेत व्यहोराको वादीका साक्षी सुदर्शन आचार्यले शुरु अदालतमा गरेको बकपत्र।
८. मलाई थाहा भएसम्म प्रतिवादी लक्ष्मणप्रसाद अधिकारीले दिनुपर्ने सम्पूर्ण सुःख ,सुविधा, खर्च दिनु भएको छ। जसको भाडाले नै वहाँहरुको सुःख सुविधालाई उपभोगको लागि पर्याप्त छ र वहाँ स्वयंको पनि मनग्य आम्दानी रहेको छ। वादी प्रतिवादी मिलेर बस्नु त राम्रो कुरा हो तर हाम्रो दृष्टि तथा पारिवारीक मूल्य मान्यतालाई आत्मसात गरी अगाडि बढ्नु पर्छ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादीका साक्षी दीपक कँडेलले शुरु अदालतमा गरेको बकपत्र।
९. यसै लगाउको दे.मि.नं. ७८८/१५०९ को अंश चलन मुद्दामा फिराद परेको अधिल्लो दिनलाई मानो छुट्टिएको मिति कायम गरी वादी प्रतिवादीबाट तायदाती फाँटवारी पेश गर्न लगाउनु भन्ने आदेश भएकोले प्रस्तुत मुद्दामा पनि सोही प्रकृया पूरा गर्न लगाउनु भन्ने मिति २०६७।९।१२ को आदेश।
१०. यसै लगाउको दे.मि.नं. ७८८/१५०९ को यसै मुद्दाका वादी संरक्षक भै चलेको अंश चलन मुद्दामा आज यसै इजलासबाट उक्त मुद्दामा उल्लेखित आधार कारण र प्रमाण समेतको आधारमा सोही मुद्दामा उल्लेख भएका वादीले पाए सरहको अंश वादीले प्रतिवादी लक्ष्मणप्रसादबाट पाउने ठहर्छ। सम्बन्ध बिच्छेदको दावीतर्फ वादीका साक्षीले वादीलाई घरबाट मानसिक यातना दिई निकाला गरेका हुन् भनी वादी दावीको समर्थनमा बकपत्र गरेको देखिँदा र वादीको दावी मिसिल प्रमाणबाट अन्यथा देखिन नआएकोले वादी र प्रतिवादी बीचको लोग्ने स्वास्नीको नाताबाट सम्बन्ध बिच्छेद हुने समेत ठहर्छ भन्ने समेत व्यहोराको शुरु ललितपुर जिल्ला अदालतबाट मिति २०६७।१२।१५ मा भएको फैसला
११. छोरा लक्ष्मणप्रसादले २०६५।३।२ मा अंश भरपाई गरी छुट्टि भित्र भई अंश लिई पाईसकेकोले हामी पुनरावेदकहरु विष्णुप्रसाद र गोमादेवीका बीच बण्डा हुन मात्र बाँकी रहेको हुँदा अंश लिई भित्र बसेका छोराहरु लक्ष्मणप्रसाद र सुदर्शनप्रसादलाई तायदातीमा उल्लेखित कि.नं. ७० को घरजग्गा बण्डा लाग्ने होइन। आफ्नो पिताबाट अंश भरपाई गरी प्राप्त गरेका कि.नं. २३१, २८८ को जग्गा प्रतिवादी लक्ष्मणप्रसादले र.नं. ४१९१(ड)

मिति २०६५।३।५ मा वादीलाई अंशहकबाट बञ्चित गर्ने उद्देश्यले हा.व. लिखत गरिदिएकोमा उक्त लिखत वादीको हक जति ३ भागको २ भाग बदर हुने ठहर भैसकेको छ। म पुनरावेदक गोमादेवीको नाउँमा दर्ता कायम रहेको कि.नं. ७० को घरजग्गा हामी पुनरावेदकहरु पति पत्नी बीच मात्र बण्डा लाग्ने सम्पत्तिलाई समेत वादीको पनि भाग लाग्ने गरी भएको शुरु फैसला सो हदसम्म बदर गरी पाउँ भन्ने प्रतिवादीहरु विष्णुप्रसाद अधिकारी र गोमादेवी अधिकारीको संयुक्त पुनरावेदनपत्र।

१२. तायदातीमा उल्लेखित कि.नं. ७० को घरजग्गा गोमादेवी अधिकारीको नाममा रहेकोले निजबाट समेत अंश भाग पाउने भनी फैसलाको ठहर खण्डमा प्रष्ट रुपमा उल्लेख हुनुपर्नेमा वादीले प्रतिवादी लक्ष्मणप्रसादबाट अंश पाउने ठहर्छ भनी फैसलामा अस्पष्ट भाषा उल्लेख भएको छ। प्रतिवादीहरु मध्ये जेठाजू सुदर्शनप्रसाद, श्रीमान् लक्ष्मणप्रसादले मिति २०६५।३।२ मा अंश भरपाई पारित गरी अंश लिई अन्य सम्पत्तिमा आफ्नो अंश हक छाडी भित्र भैसक्नु भएको छ। उक्त कि.नं. ७० को घरजग्गामा सासु, ससुरा, म र मेरो छोराको मात्र अंश भाग लगाउन बाँकी रहेकोले सो घरजग्गालाई ३ भाग लगाई सोको १ भाग मध्येको आधी भाग मैले अंश पाउने स्पष्ट हुँदाहुँदै मलाई थोरै अंश भाग पर्ने गरी ४ भागको १ भाग मध्ये ३ भागको १ भाग मैले अंश पाउने भनी शुरुबाट भएको फैसला सो हदसम्म त्रुटिपूर्ण भएकोले आंशिक उल्टी गरी पाउँ भन्ने वादी सज्जिता आचार्य (अधिकारी) को पुनरावेदनपत्र।

१३. यसमा यसै लगाउको मुद्दा नं. ०६८-DP-०८३५ / १६६४ को अंशचलन मुद्दामा आज यसै इजलासबाट प्रत्यर्थी झिकाउने आदेश भएकोले प्रस्तुत मुद्दा पनि सो मुद्दासँग अन्तरप्रभावी हुँदा प्रस्तुत मुद्दामा पनि अ.बं. २०२ नं. बमोजिम प्रत्यर्थी झिकाई नियमानुसार गरी पेश गर्नुहोला भन्ने पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९।२।३२ को आदेश।

१४. यसै लगाउको अंश चलन मुद्दामा उल्लेखित आधार कारण र प्रमाण समेतको आधारमा सोही मुद्दामा उल्लेख भएका वादीले पाए सरहको अंश वादीले प्रतिवादी लक्ष्मणप्रसादबाट पाउने भई वादी र प्रतिवादी बीचको लोग्ने स्वास्नीको नाताबाट सम्बन्ध विच्छेद हुने समेत

ठहराई भएको शुरु ललितपुर जिल्ला अदालतको फैसला मनासिव ठहर्छ भन्ने समेत ब्यहोराको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।८।२८ गतेको फैसला।

१५. गोमादेवी अधिकारीको नाउँमा रहेको कि.नं. ७० को जग्गालाई ३ भाग लगाई सोको १ भागलाई २ भाग लगाई सोको १ भाग अंश पाउनु पर्ने हो। प्रस्तुत मुद्दासँग लगाउ रहेको मुद्दामा पेश भएको दोहोर्न्याई पाउँ भन्ने निवेदनमा उल्लिखित सिद्धान्तको आधारमा अंश घटबढ हुने गरी भएको अंश भरपाई लिखतबाट मेरो नैसर्गिक अंशहक मर्न गएको छ। फिराद दाबीबमोजिम अंश छोडपत्रको लिखत बदर गरी विपक्षीहरुको तायदातीमा देखाइएको बाँकी सम्पूर्ण सम्पत्तिबाट १ भागको आधी अंश दिलाई भराई पाउँ भन्नेसमेत ब्यहोराको वादीको मुद्दा दोहोर्न्याई हेरी पाउँ भन्ने निवेदन।
१६. यसमा यसै लगाउको ०७०-RI-०१४८ को अंश भरपाई लिखत बदर मुद्दामा आज यसै इजलासबाट निस्सा प्रदान भएकाले यो मुद्दा उक्त मुद्दासँग अन्तरप्रभावी समेत रहेको देखिँदा प्रस्तुत मुद्दामा पनि सोही आधारमा न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२ को उपदफा १ को खण्ड (क) र (ख) बमोजिम निस्सा प्रदान गरिएको छ। शुरु, रेकर्ड र प्रमाण मिसिल समेत झिकाई नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने यस अदालतको मिति २०७०।४।२३ गतेको आदेश।
१७. यसमा नियमबमोजिम साप्ताहिक तथा दैनिक पेशी सूचीमा चढी निर्णयार्थ इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदकको तर्फबाट उपस्थित विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता श्री सिताराम अधिकारीले गोमादेवी अधिकारीको नाउँमा रहेको कि.नं. ७० को जग्गालाई ३ भाग लगाई सोको १ भागलाई २ भाग लगाई सोको १ भाग अंश पाउने गरी फैसला हुन पर्नेमा सो नगरी भएको फैसला नमिलेकोले बदर गरी वादी दावी बमोजिम गरी पाउँ भन्नेसमेत ब्यहोराको बहस गर्नु भयो। त्यस्तै विपक्षीका तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ता श्री दिपक कुमार विष्टले कि.नं. ७० को जग्गामा प्रतिवादी लक्ष्मणप्रसादले समेत अंश पाउने गरी भएको फैसला मनासिव भएकाले सो मुद्दामा जिल्ला अदालतले गरेको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालतको फैसला मनासिव हुँदा सदर हुनुपर्छ भनी

बहस गर्नुभयो।

१८. अब यसमा पुनरावेदन अदालतको फैसला मिलेको छ वा छैन ? पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्ने हो वा होइन ? सो सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखिन आयो।

यस अदालतको ठहर

१९. म फिरादी र विपक्षी पति बीचमा धर्म, संस्कृति तथा सामाजिक परम्परा अनुसार वैवाहिक सम्बन्ध भई हाम्रो वैवाहिक दाम्पत्य सम्बन्धबाट एक छोरा ऋषिकेश अधिकारीको जायजन्म भै एकासगोलमा विपक्षी सहितको परिवारसाथ बस्दै जीवनयापन गर्दै आएकोमा विपक्षी पतिले मलाई शारीरिक तथा मासिक यातना दिएकाले विपक्षीसँगको सम्बन्ध कायम राख्नुभन्दा सम्बन्ध बिच्छेद गरी छुट्टै बस्न श्रेयकर भएकोले छोरा मेरो साथमा रहने गरी चार अंश को एक अंशलाई तीन भाग गरी एक भाग मेरो अंश दिलाई लोग्ने स्वास्नीको नाता सम्बन्धबाट सम्बन्ध बिच्छेद गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको वादीको फिरादपत्र भएकोमा प्रतिवादी लक्ष्मणले पाए सरहको अंश पाउने र पती पत्तिको सम्बन्ध बिच्छेद हुने गरी भएको शुरु फैसला सदर हुने ठहरी भएको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।८।२८ गतेको फैसलामा मुद्दा दोहोर्‍याई हेर्ने निस्सा प्रदान भई प्रस्तुत मुद्दा निर्णयार्थ पेश भएको पाइयो।
२०. कि.नं. ७० को जग्गा गोमादेवी अधिकारीको नाउँमा भई सो सम्पत्ति बण्डा लाग्ने सम्पत्तिको रुपमा उल्लेख गरी तायदातीमा समावेश भई मिसिल सामेल भएको तायदाती फाँटवारीबाट देखिन्छ। यस तथ्यबाट तायदातीमा कि.नं. ७० को जग्गा संलग्न गरी सो जग्गा बण्डा लाग्ने भनी स्वीकारै गरेको देखिन आयो। प्रतिवादी स्वयले नै तायदाती समावेश गरी बण्डा लाग्ने भनी उल्लेख गरेको अवस्थामा उक्त विवादित कि.नं. ७० को जग्गा वादी प्रतिवादीहरुको बीच बण्डा लाग्ने सम्पत्तिको रुपमा नै देखिन आयो।
२१. उक्त विवादित कि.नं. ७० को जग्गा के कसरी बण्डा लाग्ने हो सोतर्फ हेर्दा, उक्त कि.नं. ७० को जग्गाबाट ३ भाग लगाई सोको भागको आधा भाग अंश पाउनु पर्ने भन्ने यी वादीको जिकिर रहेको देखिन्छ। मूल अंशियारहरु ४ जना रहेकोमा सो ४ जनामध्ये एक अंशियार वादीका पति तथा प्रतिवादी लक्ष्मण प्रसाद अधिकारी रहेको तथ्यमा विवाद रहेको

छैन। यी वादीले लक्ष्मण प्रसाद अधिकारीले प्राप्त गर्ने अंश भागबाट मात्र अंश प्राप्त गर्ने देखिन्छ। वादीका पतिले कि.नं. ७० को घर जग्गाबाट अंश प्राप्त नगरेको अवस्थामा सो जग्गाबाट यी वादीले अंश भाग प्राप्त गर्ने अवस्था देखिँदैन। उक्त घर जग्गाबाट वादीका पतिलाई समेत अंश बण्डा लाग्ने भई सो सम्पत्तिबाट यी पुनरावेदक वादीले आफ्नो अंश भाग पाउने अवस्था देखियो।

२२. तसर्थ, माथि उल्लिखित विवेचित तथ्य तथा यसै लगाउको ०७०-सी-०४०५ को अंश चलन मुद्दामा आजै यसै इजलासबाट लिएका आधार, प्रमाण र कारण समेतका आधारमा सो मुद्दामा वादी प्रतिवादीको बीचको लग्ने स्वास्नीबीचको नाता सम्बन्ध विच्छेद हुने ठहरी भएको शुरु फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९/८/२८ गतेको फैसला मनासिव हुँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन। दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गरी बुझाईदिनू।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत:- दुर्गाप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर टाईप गर्ने:- विष्णुदेवी श्रेष्ठ

ईति सम्बत् २०७४ साल जेठ महिना ३१ गते रोज ४ शुभम् -----